

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

**Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas
atsevišķās domas
lietā Nr. 2007-10-0102**

„Par likuma „Par pilnvarojumu Ministru kabinetam parakstīt 1997. gada 7. augustā parafēto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projektu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” un likuma „Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” 1. panta vārdu „ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” atbilstību Latvijas PSR Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulai un 9. punktam un 2007. gada 27. martā parakstītā Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu un likuma „Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par valsts robežu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 3. pantam”.

1. Pieteikuma iesniedzējs – divdesmit viens Saeimas deputāts – lūdza:

1) atzīt likumu „Par pilnvarojumu Ministru kabinetam parakstīt 1997. gada 7. augustā parafēto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projektu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” (turpmāk – Pilnvarojuma likums) un likuma „Par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu” (turpmāk – Ratifikācijas likums) 1. panta vārdus „ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” par neatbilstošiem Latvijas PSR Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” (turpmāk – Neatkarības deklarācija) preambulai un 9. punktam;

2) atzīt 2007. gada 27. martā parakstīto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumu par Latvijas un Krievijas valsts robežu (turpmāk – Robežlīgums) un Ratifikācijas likumu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 3. pantam.

Satversmes tiesa 2007. gada 29. novembra spriedumā lietā Nr. 2007-10-0102 (turpmāk – Spriedums) nosprieda:

- 1) Pilnvarojuma likums atbilst Neatkarības deklarācijas preambulai un 9. punktam;
- 2) Robežlīgums atbilst Satversmes 3. pantam;
- 3) Ratifikācijas likums atbilst Satversmes 3. pantam;
- 4) Ratifikācijas likuma 1. pantā ietvertie vārdi „ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” neatbilst Satversmes 68. panta pirmajai daļai.

Diemžēl nevaru piekrist vairākiem spriedumā minētajiem argumentiem un izdarītajiem secinājumiem.

2. Izvērtējot Neatkarības deklarāciju, tiesa secina, ka Neatkarības deklarācijas 9. punkts neaptver visu 1920. gada 11. augustā noslēgto Latvijas Republikas un Padomju Krievijas miera līgumu (turpmāk – Miera līgums), tostarp šā līguma 3. pantu (*sk. Sprieduma 66. punktu*). Pēc Satversmes tiesas ieskata, Neatkarības deklarācijas 9. punkts tikai apstiprinot Latvijas Republikas nepārtrauktības doktrīnu.

Pamatojoties uz šādu Neatkarības deklarācijas 9. punkta interpretāciju, Satversmes tiesa netieši norādījusi, ka Ratifikācijas likums atbilst Neatkarības deklarācijas 9. punktam, taču šā likuma 1. pantā ietvertie vārdi „ievērojot Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas pieņemto robežu nemainības principu” neatbilst Satversmes 68. pantam.

Nepiekrītu Spriedumā ietvertajai argumentācijai, ka Neatkarības deklarācijas 9. punkts neaptver visu 1920. gadā noslēgto Miera līgumu.

Uzskatu, ka Neatkarības deklarācijas 9. punktā ietvertā atsauce uz 1920. gada Miera līgumu nav ierobežota tikai ar to, ka Krievija atzīst Latvijas neatkarību. Šāda secinājuma pamatošanai varu norādīt trīs argumentus.

Pirmkārt, Satversmes tiesas veiktā Neatkarības deklarācijas 9. punkta interpretācija ir pretrunā ar valsts nepārtrauktības principu.

Otrkārt, tiesas interpretācija neatbilst konsekventajai praksei, pie kādas Latvija turējusies līdz robežlīguma noslēgšanai gan nacionālajās tiesībās, gan starptautiskajās attiecībās.

Treškārt, šī interpretācija neatbilst līdzšinējai Latvijas praksei un paziņojumiem Robežlīguma sakarā.

3. Neatkarības deklarācijas 9. punkts noteic: „Latvijas Republikas attiecības ar PSRS veidot saskaņā ar joprojām spēkā esošo 1920. gada 11. augusta Miera līgumu starp Latviju un Krieviju, kurā uz mūžīgiem laikiem ir atzīta Latvijas valsts neatkarība. Sarunām ar PSRS izveidot Valdības komisiju.”

Savukārt Neatkarības deklarācijas preambulā skaidri ietverta Latvijas nepārtrauktības doktrīna, kā arī norāde uz Latvijas starptautisko atzīšanu 1920. gadā un 1940. gadā notikušo PSRS militāro agresiju un tai sekojošo okupāciju. Neatkarības deklarācijas preambulā secināts, ka „Latvijas Republikas iekļaušana Padomju Savienībā no starptautisko tiesību viedokļa nav spēkā un Latvijas Republika *de iure* pastāv kā starptautisko tiesību subjekts, ko atzīst vairāk nekā 50 pasaules valstis” (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 7. marta sprieduma lietā Nr. 2004-15-0106 12. punktu*).

4. Piekrītu Satversmes tiesas secinājumam, ka, tā kā Neatkarības deklarācijas preambula un 9. punkts ir spēkā esošas konstitucionālā ranga normas, Satversmes tiesa ir tiesīga izvērtēt lietā apstrīdēto likumu atbilstību Neatkarības deklarācijas normām (*sk. Sprieduma 62. punktu*). Tāpat piekrītu Satversmes tiesas secinājumam, ka Neatkarības deklarācijas preambula nostiprina Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnu (*sk. Sprieduma 64. punktu*).

Piekrītu arī kolēģu izdarītajam secinājumam, ka Spriedumā nav jāvērtē Robežlīguma un tajā panāktās vienošanās ar Krievijas Federāciju politiskā lietderība un atbilstība Latvijas valsts interesēm (*sk. Sprieduma 36.4. punktu*). Lai arī jautājums, vai „šā līguma parakstīšana un ratifikācija ir valsts interesēs”, ir aktuāls, tas tomēr nav un nevar būt Sprieduma un arī šo atsevišķo domu objekts. Satversme nepiešķir Satversmes tiesai kompetenci izvērtēt šādu lēmumu atbilstību valsts interesēm. Satversme vienīgi prasa, lai ikviens lēmums Latvijas valstī tiktu pieņemts, ievērojot Satversmi. Tātad Satversmes tiesa var pārbaudīt tikai to, vai Satversme katrā konkrētajā gadījumā ir ievērota.

5. Lai noskaidrotu Neatkarības deklarācijas 9. punkta tvērumu, Satversmes tiesa plaši citē un Spriedumā detalizēti analizē viena no Neatkarības deklarācijas autoriem – Egila Levita sniegto skaidrojumu par deklarācijas 9. punkta saturu, proti: „Deklarācijas 9. punkts nosaka, ka Latvijas attiecības ar PSRS veidojamas uz 1920. gada 11. augusta Miera līguma pamata. Šis punkts, protams, attiecas arī uz PSRS tiesisko mantinieci – Krieviju. Tas nozīmē – kamēr šis Deklarācijas punkts nav atcelts, Latvija visas līgumattiecības ar Krieviju var veidot vienīgi tā, ka jaunākie līgumi nav pretrunā ar 1920. gada Miera līgumu. 9. punkts ir sevišķi svarīgs Abrenes jautājuma risināšanā” (sk.: *Levits E. 4.maija Deklarācija Latvijas tiesību sistēmā //4. maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, 64. lpp.*). Satversmes tiesas tiesnešu vairākums Spriedumā norāda, ka „var piekrist Ministru kabineta paustajam viedoklim, ka šāds E. Levita Neatkarības deklarācijas 9. punkta skaidrojums neatbilst deklarācijas 9. punkta mērķim un saturam” (sk. *Sprieduma 66. punktu*).

Nepiekrītu šādam Satversmes tiesas viedoklim gan pašas tiesas pausto argumentu dēļ, gan arī tā iemesla dēļ, ka E. Levita sniegtā Neatkarības deklarācijas 9. punkta interpretācija atspoguļo nepārtrauktības doktrīnu un sasaucas ar Latvijas konsekvento praksi attiecībā uz Miera līguma spēkā esamību. Ņemot vērā to, ka Satversmes tiesa metodoloģiski ir vadījusies no Neatkarības deklarācijas līdzautora E. Levita argumentu atspēkojuma, arī šajās atsevišķajās domās būs ietvertas atsauces uz viņa interpretāciju. Tiesai vajadzēja pievērst lielāku uzmanību Latvijas praksei, kā arī citu tālaika deputātu uzskatiem, nevis tik ļoti koncentrēties uz viena Neatkarības deklarācijas autora pausto viedokli, kuru gan – jāatzīst – Latvijas prakse tikai apstiprina.

6. Tiesa norāda, ka „visupirms jāņem vērā tas, ka E. Levits ir vienīgais zinātnieks”, kurš piedāvājis šādu interpretāciju. Savukārt Romāns Apsītis, arī viens no Neatkarības deklarācijas līdzautoriem, nav *expressis verbis* saistījis Latvijas un Krievijas robežas atjaunošanu ar Miera līgumu (sk. *Sprieduma 66.1. punktu*).

Arguments, ka viens no Neatkarības deklarācijas līdzautoriem, proti, R. Apsītis, nav pieminējis Miera līgumu un Abrenes jautājumu, ir acīmredzami nepietiekams, lai apgalvotu, ka līdzautoriem ir domstarpības. Tiesa nav norādījusi uz citiem avotiem, kuri

tiesību zinātnē tiek atzīti par autoritatīviem un kuros E. Levita interpretācija būtu noliegta. To neapstiprina arī tiesas citētais fragments no Neatkarības deklarācijas projekta, kurš tieši norāda uz Abrenes jautājumu. Pie tam, gluži pretēji Satversmes tiesas domām, ir arī tādi autori, kas piekrīt E. Levita viedoklim (sk.: *Dokumenti par Latvijas valsts starptautisko atzīšanu, neatkarības atjaunošanu un diplomātiskajiem sakariem. 1918 – 1998. Rīga: Nordik, 1999, 166. – 167., 198. lpp.*; *Lēbers D. A. The Russian–Latvian Territorial Dispute Over Abrene. A Legacy from the Times of Soviet Rule // The Parker School Journal of East European Law, 1995, Vol. 2, No. 1, pp. 537 – 558, p. 542*).

7. Tiesa norāda, ka „Neatkarības deklarācijas galvenais mērķis bija Latvijas valstiskuma pilnīga atjaunošana. Tādēļ Neatkarības deklarācija fiksēja tikai galvenos pamatprincipus, idejas un darbības virzienus Latvijas valsts neatkarības atjaunošanai”. Tomēr tiesa pati savā spriedumā pārliecinoši pierāda Latvijas prasību pēc valsts atjaunošanas, nepārtrauktības un starptautiskās kopienas piekrišanu šādai prasībai gan okupācijas, gan neatkarības atgūšanas laikā (sk. *Sprieduma 33. – 34. punktu*) un norāda uz Miera līguma spēkā esamību (sk. *Sprieduma 54. punktu*).

7.1. Valstiskuma atjaunošanas prasība *per se* nozīmē, ka tiek atjaunotas arī tiesiskās attiecības, kas bijušas spēkā pirms neatkarības zaudēšanas. Valsti var uzskatīt par „to pašu” valsti, ja tā turpinās noteiktā veidā vai pēc apspiestības perioda ar būtiski tādām pašām konstitutīvām iezīmēm tiek atjaunota un tās prasība pēc valstiskuma nepārtrauktības tiek akceptēta (sk.: *Crawford J. The Creation of States in International Law, 2nd ed. Oxford University Press, pp. 668 – 671*). Valsts identitāte ir identitāte, kas izpaužas tās starptautiskajās tiesībās un pienākumos pirms un pēc notikuma, kas iedragāja šo identitāti (sk.: *Marek K. Identity and Continuity of States in Public International Law. Geneve: Librairie E. Droz, 1954, p. 14*). Džeimss Kraufords norāda, ka valsts nepārtrauktības prasība nozīmē to, ka valsts saglabā savas tiesiskās attiecības neatkarīgi no subjektības izmaiņām, turklāt saglabā daudz lielākā apmērā nekā valsts pēctecības gadījumā, kam bieži vien ir raksturīga neturpināšanās (*Crawford J. Creation of States, p. 668*).

Tādējādi, ja valsts prasa nepārtrauktību un starptautiskā kopiena vispārīgi atzīst šo pasību, spēkā paliek tie starptautiskie līgumi, kurus valsts noslēgusi tad, kad pati pastāvējusi *de facto*.

7.2. Latvija savā līdzšinējā praksē ir strikti turējusies pie līgumsaistību nepārtrauktības principa. 1993. gada 5. janvārī Augstākā padome pieņēma lēmumu „Par daudzpusējiem līgumiem, kurus Latvijas Republika ir ratificējusi vai kuriem pievienojusies līdz 1940. gadam”. Lēmums noteica, ka „daudzpusējie līgumi, kurus Latvijas Republika ir ratificējusi vai kuriem pievienojusies līdz 1940. gadam un kuri saskaņā ar starptautisko tiesību principiem ir spēkā, ir saistoši Latvijas Republikai” (*Ziemele I. Latvijas Republikas starptautiski tiesiskais statuss // Latvija. Starptautiskās organizācijas. Starptautiskie līgumi. Rīga: Saeimas Kanceleja, 1995, 11. lpp.*). Līdz 1940. gadam Latvija bija noslēgusi simt starptautiskos līgumus.

Identisku pieeju Latvija iedibināja attiecībā uz divpusējiem līgumiem. Ārlietu ministrija kopīgi ar citām atbildīgajām institūcijām laika posmā no 1991. gada līdz 1997. gadam veica divpusējo līgumu pārskatīšanu. Lielākā daļa līgumu, kas tika slēgti no 1922. gada līdz 1940. gadam, neatspoguļoja mūsdienu divpusējās attiecības, lai gan vairums valstu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām uzskata, ka pirmskara līgumi, kas noslēgti ar Latvijas Republiku, ir spēkā, ja vien netiek izņemti citādi (*Jākobsons I. The Claim for Independence // Baltic Yearbook of International Law, Volume I, Kluwer Law International, 2002, pp. 233 – 261, p. 241*). Īpaši uz to norādījušas Amerikas Savienotās Valstis (*Action Memorandum of the United States Department of State of 16 April 1992*). Latvija ir slēgusi arī īpašas vienošanās, piemēram, ar Norvēģiju (līgums slēgts 1994. gada 2. novembrī), Poliju (līgums slēgts 1997. gada 10. februārī), Čehiju (notu apmaiņa 1999. gadā) par 1918. – 1940. gada starptautisko līgumu spēkā esamību. 2000. gadā Latvija un Japāna vienojās, ka līgumi, kas tika slēgti starp PSRS un Japānu laika posmā no 1940. gada līdz 1991. gadam, netiks piemēroti divpusējās Japānas un Latvijas Republikas attiecībās. Arī Irānas Islāma Republikas ārlietu ministrs 1991. gada 10. septembrī notā par gatavību nodibināt diplomātiskās attiecības ar Latviju un atbalstu Latvijas neatkarībai atzīst: „Tāpat kā 1929. gada 15. janvārī, kad mana valsts noslēdza draudzības līgumu ar Latvijas Republiku, tagad arī es paziņoju, ka mana valsts ir gatava nodibināt diplomātiskās attiecības ar Latvijas Republiku” (*Dokumenti par Latvijas atzīšanu, 311. lpp.*). Līdzīgi Austrijas Republika ar sava ārlietu ministra vēstuli nosaka:

„Šo paziņojumu es saistu ar cerību uz draudzīgu attiecību turpinājumu, kas jau līdz šim ir pastāvējušas starp Austrijas Republiku un Latvijas Republiku. Turpinot šīs attiecības, Austrija pamatosies uz turpināšanās principu attiecībā uz starpvalstu līgumiem un izsaka gatavību to pielietot galvenokārt pragmatiskā veidā” (*Dokumenti par Latvijas atzīšanu, 250. lpp.*).

Tādējādi ne tikai attiecībās ar Krieviju, bet arī citās divpusējās un daudzpusējās attiecībās Latvija ir konsekventi turējusies pie tādas pozīcijas, ka pirms 1940. gada 17. jūnija noslēgtie līgumi ir spēkā un ir pārskatāmi atbilstoši mūsdienu prasībām. Būtiskā atšķirība ir tā, ka citas valstis ir piekritušas šādai Latvijas tiesiskajai nostājai, bet Krievija tai konsekventi pretojusies, norādot, ka Miera līgums nav spēkā (*sk.: Dokumenti par Latvijas atzīšanu, 209. lpp.*). Piemēram, Krievija nav pildījusi savas saistības, ko, iestājoties Eiropas Padomē, uzņēmusies pret Baltijas valstīm (*sk.: Parliamentary Assembly Opinion No. 193(1996); Recommendation Nr. 1392 (1998) of the Parliamentary Assembly of Council of Europe*).

Vēlos uzsvērt, ka nevis E. Levīta piedāvātā Neatkarības deklarācijas 9. punkta interpretācija, bet galvenokārt Latvijas un starptautiskās kopienas prakse apstiprina to, ka ne tikai atsevišķa Miera līguma daļa, bet tas *in toto* ir saistošs Latvijas valstij saskaņā ar nepārtrauktības doktrīnu.

8. Tālāk Satversmes tiesa tālāk savu nostāju pamato ar to, ka „E. Levīts Neatkarības deklarācijas 9. punktu citē tuvu tam tekstam, kāds tika akceptēts deklarācijas projekta 1990. gada 24. marta un 3. aprīļa variantos”, un norāda, ka E. Levīts piedalījies darba grupas sēdēs līdz aizbraukšanai 10. aprīlī (*sk. Sprieduma 66.2. punktu*). Tiesa norāda, ka 9. punkts tika būtiski grozīts 1990. gada 12. aprīlī, kad tam pievienots palīgteikums „kurā uz mūžīgiem laikiem ir atzīta Latvijas valsts neatkarība”. Pie tam esot pievienots arī otrais teikums par sarunām ar PSRS (*sk. Sprieduma 66.2. punktu*).

8.1. Arguments, ka E. Levīts nav piedalījies Neatkarības deklarācijas projekta apspriešanas sēdēs pēc 1990. gada 10. aprīļa, nepārliecina par to, ka viņš savos komentāros nebūtu ņēmis vērā Neatkarības deklarācijas galīgo versiju un neizprastu tur rakstīto. Nevaru piekrist tiesas argumentiem arī tāpēc, ka atsauce uz Miera līgumu kopumā parādījās jau pirms Neatkarības deklarācijas izstrādes. Šāda nostāja nostiprināta

1990. gada 3. februāra Latvijas Tautas frontes platformā Augstākās padomes vēlēšanās, kurā norādīts: „Ievērojot Latvijas Republikas intereses un Latvijas – Krievijas 1920. gada 11. augusta miera līgumu, Latvijas Augstākajai padomei nekavējoties jāuzsāk sarunas par Latvijas Republikas atjaunošanu *de facto*.” Īpaši vēlētos akcentēt vēl vienu tā laika dokumentu, kuru tiesa gan Spriedumā citējusi, bet kurā noteikto pozīciju nav vērtējusi saistībā ar Neatkarības deklarācijas 9. punkta saturu. Augstākās padomes Latvijas Tautas frontes frakcijas 1990. gada 4. aprīļa sēdē izskatītā „Platforma sarunām par Latvijas Republikas valstiskās neatkarības atjaunošanu” paredzēja: „LR un PSRS attiecību pamatā ir jāliek LR un KPFSR 1920. gada 11. augusta Miera līgums. LR atjaunojama 1940. g. robežās (ieskaitot Abrenes apriņķi)” (4. maijs. *Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, 399. lpp.*).

Arī Latvijas Republikas diplomātiskā un konsulārā dienesta Rietumvalstīs darbinieki savā gadskārtējā sanāksmē 1990. gada 23. – 24. aprīlī Vašingtonā formulēja šādu pamatprincipu : „LR pastāvēšana joprojām balstās uz Latvijas – Krievijas 1920. gada 11. augusta Miera līgumu un LR 1922. gada 15. februāra Satversmi” (sk.: *Dokumenti par Latvijas atzīšanu, 168. lpp.*). Latvijas diplomātiskais dienests ir vienīgā Latvijas Republikas institūcija, kura darbojusies bez pārtraukuma kopš valsts nodibināšanas 1918. gadā. Šā dienesta darbība ir reāla juridiska liecība par Latvijas valsts turpināšanos un tās starptautiskās atzīšanas nepārtrauktību apliecinošs piemērs (sk.: *Lerhis A. Latvijas Republikas Ārlietu dienests. 1918 – 1941. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005, 284. – 285. lpp.*). 1990. gadā tā bija vienīgā starptautiski atzītā Latvijas Republikas institūcija (sk.: *Ziemeļi I. State Continuity and Nationality: The Baltic States and Russia. Past, Present and Future as Defined by International Law. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 33*). Visbeidzot Vēstījumā PSRS tautām un demokrātiskajām kustībām, ko Augstākā padome pieņēma 1990. gada 4. maijā, tā deklarēja, ka „par PSRS un Latvijas Republikas attiecību pamatu jāklūst 1920. gada 11. augusta Latvijas un Padomju Krievijas miera līgumam”.

Uzskatu, ka šāda pozīcija attiecībā uz Krievijas un Latvijas valsts robežas atjaunošanu nevarētu tikt pausta, ja šāda prasība jau nebūtu ietverta topošajā Neatkarības deklarācijā. Tādējādi nevar uzskatīt, ka Neatkarības deklarācijas autoru un deputātu viedoklis būtu strauji mainījies.

8.2. Jānorāda, ka Neatkarības deklarācijas 9. punkta pirmais teikums pamatā bijis ietverts visos tās projektos. 1990. gada 20. marta projekts noteica, ka „Abrenes jautājums juridiski paliek atklāts, bet pašreizējā situācijā nebūtu politiski aktualizējams” (4. maijs, 465. lpp.). Nākamā redakcija noteica, ka „LR attiecības ar PSRS turpmāk regulē 1920. gada 11. augusta miera līgums starp Latviju un Krieviju” (4. maijs, 471. lpp.). 1990. gada 3. aprīļa projekts paredzēja „Latvijas Republikas attiecības ar PSRS veidot saskaņā ar 1920. gada 11. augusta miera līgumu starp Latviju un Krieviju”. 9. aprīļa projektā 9. punkts skan šādi: „Latvijas Republikas attiecības ar PSRS veidot saskaņā ar joprojām spēkā esošo 1920. gada 11. augusta miera līgumu starp Latviju un Krieviju” (4. maijs, 476. lpp.). 17. aprīļa projekts nosaka: „Latvijas Republikas attiecības ar PSRS veidot saskaņā ar joprojām spēkā esošo 1920. gada 11. augusta miera līgumu starp Latviju un Krieviju, kurā uz mūžīgiem laikiem ir atzīta Latvijas valsts neatkarība. Sarunām ar PSRS izveidot Valdības komisiju” (4. maijs, 479. lpp.). 28. aprīļa redakcijā 9. punkts noteica: „Latvijas Republikas attiecības ar PSRS veidot saskaņā ar [izslēgts – joprojām spēkā esošo] 1920. gada 11. augusta miera līgumu starp Latviju un Krieviju, kurā uz mūžīgiem laikiem ir atzīta Latvijas valsts neatkarība. Sarunām ar PSRS izveidot Valdības komisiju” (4. maijs, 486. lpp.). 1990. gada 30. aprīlī redakcija atkal tika mainīta, paredzot: „Latvijas Republikas attiecības ar PSRS veidot saskaņā ar [atjaunots] joprojām spēkā esošo 1920. gada 11. augusta miera līgumu starp Latviju un Krieviju, kurā uz mūžīgiem laikiem ir atzīta Latvijas valsts neatkarība. Sarunām ar PSRS izveidot Valdības komisiju” (4. maijs, 488. lpp.). Gan 1990. gada 2. maijā, gan 3. maijā 9. punkta redakcija palika bez grozījumiem (4. maijs, 490., 497. lpp.). Neatkarības deklarācijas 9. punkta otrais teikums parādījās tikai 1990. gada 9. aprīlī.

Neatkarības deklarācijas 9. punkta otrais teikums ir saskaņots ar 5. punktu, kurš projektā tika formulēts 1990. gada 28. aprīlī, ieviešot pārejas periodu un paredzot pakāpenisku neatkarības atjaunošanu sarunu ceļā (sk.: *Levits E. 4. maija Deklarācija Latvijas tiesību sistēmā*, 62. – 63. lpp.). Savukārt Neatkarības deklarācijas 9. punkta pirmais teikums veido vienotu noregulējumu kopā ar preambulu un 1. punktu. Prasība pēc Latvijas Republikas teritorijas atjaunošanas 1940. gada robežās izriet no Latvijas Republikas nepārtrauktības doktrīnas (sk.: *Levits E. 4. maija Deklarācija Latvijas tiesību sistēmā*, 57. lpp.). Ja Latvijas Republika turpina 1940. gadā pārtraukto valstiskumu, tad šī turpinātība aptver arī Latvijas teritoriju un pilsoņu kopumu.

Gan dokumenti, kas izstrādāti pirms Neatkarības deklarācijas pieņemšanas, gan Neatkarības deklarācijas apstiprināšanas gaita liecina, ka tās autoriem nav bijis nolūka nekādā veidā sašaurināt līguma piemērošanu. Attiecībā uz Miera līgumu Neatkarības deklarācijas 9. punktā norādīts, ka Miera līgums ir spēkā *in toto*, nevis tikai daļā vai pantā. Šāds formulējums atrodams gandrīz visos deklarācijas projektos un variantos. Manuprāt, 9. punkta vārdi „kurā uz mūžīgiem laikiem ir atzīta Latvijas valsts neatkarība” apzīmē tikai Miera līguma galveno būtību un Neatkarības deklarācijas tekstā ir ietverti ar nolūku informēt Neatkarības deklarācijas lasītāju par šā līguma kvintesenci, kā arī uzsvērt – Latvija ir nevis jauna valsts, bet tā pati valsts, kuru jau 1920. gadā atzinusi Padomju Krievija. Šī Neatkarības deklarācijas 9. punkta pirmā teikuma daļa jālasa kopsakarā ar deklarācijas preambulu kā tāda, kas attiecībā uz Krieviju konkretizē nepārtrauktības prasību un *expressis verbis* „pārmet” PSRS tās prettiesisko rīcību 1940. gadā.

8.3. Satversmes tiesa norāda, ka Neatkarības deklarācijas 9. punkts aptver tikai Miera līguma 2. pantu. Tiesa piekrīt vienai no Mārtiņa Paparinska piedāvātajām iespējām šo punktu gramatiski interpretēt tādējādi, ka „Miera līgums šajā gadījumā ir jāizprot tikai kā normatīvs ietvars vienai tēzei – par Latvijas valsts neatkarību” (*sk. Sprieduma 66.3. punktu*). Tālāk tiesa, interpretējot 9. punktu, norāda, ka tā pirmais teikums veltīts galvenajam jautājumam – Latvijas valstiskuma atjaunošanai un neatkarībai. Tāpat tas uzliek par pienākumu Latvijas un PSRS, vēlāk Krievijas, attiecībās balstīties uz nepārtrauktības doktrīnu (*sk. Sprieduma 66.3. punktu*).

Šis tiesas apgalvojums ir neskaidrs no valsts nepārtrauktības doktrīnas viedokļa, jo doktrīna paredz arī starptautisko līgumu nepārtrauktu spēkā esamību un uz to norāda Neatkarības deklarācijas 9. punkts. Latvijas valsts neatkarības atjaunošana nav nodalāma no Miera līguma spēkā esamības, ja vien šo līgumu nav aizstājusi kāda jaunāka līguma norma vai hierarhiski augstāka starptautisko tiesību norma, vai arī līguma priekšmets nav zudis (*sk. profesores Inetas Ziemeles 2005. gada 14. marta atzinums Ministru kabinetam sakarā ar Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu parakstīšanu un ratifikāciju, lietas materiālu 6. sējuma 215. lpp.*). Tas, ka Neatkarības deklarācijas 9. punkts ar palīgteikuma palīdzību sašaurinātu, respektīvi, reducētu 1920. gada Miera līgumu tikai uz tā 2. pantu, ir

neiespējami. Ja tāds būtu bijis Neatkarības deklarācijas autoru nolūks, tad tas būtu bijis jāpasaka *expressis verbis*. Es, spriežot pēc iepriekš izklāstītās Neatkarības deklarācijas 9. punkta izstrādes gaitas, nevaru secināt, ka Neatkarības deklarācijas autoriem šāds nodoms būtu bijis. Tāpat vēlētos uzsvērt, ka Satversmes tiesa neizmantoja iespēju aicināt pašus Neatkarības deklarācijas projekta autorus paust savu viedokli un tādējādi iegūt plašu un autoritatīvu informāciju gan par paša projekta saturu, gan arī par tā tapšanas vēsturi.

8.4. Latvijas konsekvento pozīciju attiecībā uz Abrenes apvidu nosaka Latvijas un pārējo Baltijas valstu izvēle sasniegt neatkarību, izmantojot valstiskuma pastāvēšanas juridisko aspektu. Baltijas valstu pastāvēšana starpkaru periodā bija svarīgs arguments, lai pamatotu nepieciešamību nevis radīt jaunas valstis, bet reāli turpināt bijušo un gadu desmitiem uzturēto valstiskumu (*sk.: Eglītis O. Par vispārcilvēciskajām vērtībām domājot. Baltijas valstu likumīgā pastāvēšana turpinās // Atmoda, 1989. gada 24. jūlijs.*).

To apliecina arī turpmākā Latvijas tiesību prakse, kur atsauce uz Miera līgumu un Abrenes apvidu parādās visā pilnībā.

Neatkarības deklarācijas 9. punkts saglabāja savu spēku arī pēc 1991. gada 21. augusta konstitucionālā likuma „Par Latvijas Republikas valstisko statusu” (turpmāk – Konstitucionālais likums) pieņemšanas. Konstitucionālais likums fiksē pārejas periodu, kamēr noskaidrojas Krievijas statuss, lai pēc tam definētu Latvijas un Krievijas, respektīvi, starpvalstu attiecības. Attiecībā uz Neatkarības deklarāciju mainās tikai tas, ka nav skaidrs, vai jautājumu varēs risināt sarunu ceļā ar PSRS, jo 1990. gadā, kad deklarācija tika pieņemta, vēl nebija zināms, ka Krieviju atzīs par PSRS turpinātāju.

To apliecina gan viens no Konstitucionālā likuma autoriem Andrejs Krastiņš, gan arī paša Konstitucionālā likuma preambula. A.Krastiņš norādīja, ka „[I]zpildīt mūsu Neatkarības deklarācijas prasības par mūsu neatkarības atjaunošanu šādu sarunu ceļā ir kļuvis neiespējami. Tādējādi mums ir jānosaka mūsu valsts valstiskais statuss, sava darbības programma šādos darbības apstākļos. Kādā veidā tālāk attīstīsies virzība ar PSRS – tādas prognozes mēs nevaram izteikt un laikam nav spējīgs izteikt uz šo brīdi neviens, bet mums savas darbības tiesiskais pamats un savas darbības politika ir jānosaka šodien. Tāpēc šā likumprojekta preambulā ir izteikti šie apstākļi, kas ir par pamatu šāda konstitucionālā likuma pieņemšanai, un 1.pantā ir deklarēts Latvijas

Republikas tiesiskais statuss, kurš arī pamatojas uz mūsu Latvijas Republikas 1922. gada 15. februāra Satversmes attiecīgajiem formulējumiem un uz Satversmi” (*Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991. gada 21. augusta rīta plenārsēdes stenogramma*). Ne viens, ne otrs neko nesaka par to, ka nebūtu iespējams izpildīt Neatkarības deklarācijas 9. punkta pirmā teikuma prasības.

Tam piekrīt arī Satversmes tiesa, atsaucoties uz profesores Inetas Ziemeles viedokli (*sk. Sprieduma 64.3. punktu*), un uz to norāda virkne starptautisko organizāciju atzinumu, kuros ir apstiprināta Krievijas nepārtrauktība un Krievijai uzlikts pienākums atrisināt robežstrīdus saskaņā ar starptautiskajiem principiem un spēkā esošajiem līgumiem (*sk.: Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Opinion No. 193 (1996) on Russia's request for membership of the Council of Europe*).

8.5. Atsauce uz nenokārtoto robežjautājumu ir atrodama vēl vairākos nacionālo tiesību aktos. 1990. gada 20. decembra likuma „Par Latvijas Republikas robežu” 2. pants paredzēja: „Latvijas Republikas valsts robežu nosaka līdz 1940. gada 16. jūnijam Latvijas Republikas noslēgtie un ratificētie starpvalstu līgumi un vēlāk ar kaimiņvalstīm noslēgtie divpusējie nolīgumi par robežas atjaunošanu.” Tātad tikmēr, kamēr nav noslēgts jauns līgums, Latvijas un Krievijas valsts robeža ir noteikta ar Miera līguma 3. pantu.

Arī Augstākās padomes 1992. gada 4. novembra lēmums „Par Latvijas Republikas likuma „Par privatizācijas sertifikātiem” spēkā stāšanās kārtību” paredzēja:

„[n]oteikt, ka līdz tam laikam, kamēr starpvalstu līgumos nav noteikts Abrenes pilsētas, Kacēnu, Upmales, Linavas, Purvmalas, Augšpils un Gauru pagasta statuss, kā arī Abrenes pilsētā un minētajos pagastos esošajam un bijušajam Latvijas Republikas pilsoņu īpašumam nodarītais mantiskais kaitējums un šā kaitējuma atlīdzināšanas kārtība, privatizācijas sertifikāti personām, kuras pastāvīgi pierakstītas minētajā teritorijā, netiek piešķirti, ja vien šīs personas nav Latvijas Republikas pilsoņi.”

Līdzīga norma atrodama arī Augstākās padomes 1993. gada 30. marta lēmumā „Par Latvijas Republikas likuma „Par īpašuma tiesību atjaunošanu uz uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem” spēkā stāšanās kārtību”.

Lai paustu Latvijas viedokli par Abrenes apvidu, 1992. gada 22. janvārī Augstākā padome pieņēma lēmumu „Par Abrenes pilsētas un sešu Abrenes apriņķa pagastu aneksijas neatzīšanu” (turpmāk – Abrenes deklarācija), kurā norādīja:

„Latvijas un Krievijas starpvalstu attiecību pamatu nosaka joprojām spēkā esošais 1920. gada 11. augustā noslēgtais „Miera līgums starp Latviju un Krieviju”. Šā līguma 3. pants fiksē valsts robežu starp Latviju un Krieviju. Starpvalstu tiesiskās attiecības ar Padomju Sociālistisko Republiku Savienību noteica 1932. gada 5. februārī starp Latviju un Padomju Sociālistisko Republiku Savienību Rīgā noslēgtais līgums. Abas līgumslēdzējas puses deklarēja, ka šis līgums noslēgts, pamatojoties uz 1920. gada 11. augusta miera līgumu starp Latviju un Krievijas Sociālistisko Federatīvo Padomju Republiku, ka tas ir spēkā visā Padomju Sociālistisko Republiku Savienības teritorijā un visi tā noteikumi negrozāmi un uz visiem laikiem paliek par nesatricināmu pamatu abu līgumslēdzēju pušu attiecībās. [...]

Ņemot vērā to, ka ar Latvijas Republikas Abrenes pilsētas un sešu Abrenes apriņķa pagastu pievienošanu Krievijas Padomju Federatīvajai Sociālistiskajai Republikai tiek pārkāpts 1920. gada 11. augusta „Miera līgums starp Latviju un Krieviju” un 1932. gada 5. februārī starp Latviju un Padomju Sociālistisko Republiku Savienību Rīgā noslēgtais līgums, kā arī pamatojoties uz to, ka šīs teritorijas aneksija ir izdarīta Latvijas okupācijas laikā, Latvijas Republikas Augstākā Padome nolemj:

1. Atzīt par antikonstitucionālu PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1944. gada 23. augusta dekrētu „Par Pleskavas apgabala izveidošanu KPFSR sastāvā” un pasludināt par spēkā neesošiem kopš pieņemšanas brīža tā noteikumus attiecībā uz Latvijas Republikas Abrenes pilsētas un Abrenes apriņķa Kacēnu, Upmales, Linavas, Purvmalas, Augšpils un Gauru pagastu teritoriju pievienošanu Krievijas Padomju Federatīvajai Sociālistiskajai Republikai.
2. Atzīt par spēkā neesošu kopš tā pieņemšanas brīža Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1944. gada 22. augustā aptaujas kārtībā pieņemto lēmumu „Par Višgorodas, Kačanovas un Tolkovas pagastu pievienošanu Krievijas Padomju Federatīvai Sociālistiskajai Republikai”.
3. Atzīt par spēkā neesošu kopš tā pieņemšanas brīža Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1946. gada 5. oktobra lēmumu „Par robežas noteikšanu starp Latvijas PSR un KPFSR” un PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1946. gada 19. oktobra dekrētu „Par robežas starp Latvijas PSR un KPFSR izmaiņas apstiprināšanu”.
4. Apstiprināt, ka Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas robežu juridiski joprojām nosaka 1920. gada 11. augusta „Miera līguma starp Latviju un Krieviju” 3. pants.
5. Uzdēt Latvijas Republikas delegācijai starpvalstu sarunās ar Krievijas Federāciju risināt Abrenes jautājumu, ietverot tajā arī Abrenes pilsētā un sešos Abrenes apriņķa pagastos

esošajam Latvijas valsts un Latvijas Republikas pilsoņu īpašumam nodarītā mantiskā kaitējuma apjoma noteikšanas un šā kaitējuma atlīdzināšanas kārtību.”

Iepriekšminēto apstiprina vēl divas Saeimas pieņemtās deklarācijas.

1996. gada 22. augusta Deklarācija par Latvijas okupāciju noteica, ka „1944. gadā Krievijas teritorijai nolikumīgi tika pievienota Aberenes apriņķa daļa (ap 2000 km²). [...] Krievija nav atzinusi PSRS veikto Latvijas okupāciju un nevēlas balstīties uz 1920. gada 11. augusta Latvijas un Krievijas Miera līgumu, ar kuru Krievija uz mūžīgiem laikiem atteicās no pretenzijām uz Latvijas teritoriju”. Attiecībā uz deklarāciju 1998. gada 11. jūnijā tika pieņemts arī īpašs Saeimas paziņojums par iepazīstināšanu ar Deklarāciju par Latvijas okupāciju. Saskaņā ar minēto paziņojumu Ministru kabinets nodrošināja to, ka diplomātiskās pārstāvniecības iepazīstināja attiecīgās valstis ar Deklarāciju par Latvijas okupāciju un dokumentiem, kas apstiprina tās saturu. Deklarācija tika izplatīta arī Apvienoto Nāciju Organizācijā.

Vēl 2005. gada 12. maijā Saeima pieņēma Deklarāciju par Latvijā īstenotā Padomju Sociālistisko Republiku Savienības totalitārā komunistiskā okupācijas režīma nosodījumu, kurā, atsaucoties uz Miera līgumu, kas noslēgts starp Latvijas Republiku un Krievijas Sociālistisko Federatīvo Padomju Republiku, aicināja „atzīt vispārzināmo faktu, ka PSRS okupēja Latviju, ievērot no šā fakta izrietošās tiesiskās un politiskās sekas un balstīties uz atbilstoši starptautisko tiesību normām joprojām spēkā esošo 1920. gada 11. augustā noslēgto Latvijas un Krievijas miera līgumu, ar kuru Krievija uz mūžīgiem laikiem atteicās no pretenzijām pret Latviju”.

8.6. Neatkarības deklarācijas 9. punkta saturs noskaidrojams citastarp ar sistēmiskās metodes palīdzību, noskaidrojot tā jēgu saistībā ar citām tiesību normām. Par sistēmisko iztulkošanas metodi tās pamatlicējs Latvijā profesors Vasilijš Sinaiskis ir rakstījis: „Cik daudz strīdu neizceļas dažreiz ap vienu vai otru likuma pantu vienīgi aiz tā iemesla, ka šī panta iztulkojums sastāda pašmērķi. Bet, attiecināts uz visu tiesību sistēmu [...] likuma pants tūdaļ iegūst pienācīgu vietu un neapstrīdamu nozīmi” (*Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rīga: Ratio iuris, 2003, 117. lpp.*).

Manuprāt, Satversmes tiesa Spriedumā neizmantoja sistēmisko iztulkošanas metodi. Neatkarības deklarācijas 9. punkta satura noskaidrošanā netika ņemti vērā citi

tālaika Augstākās padomes pieņemtie normatīvie akti. Ja Satversmes tiesa Neatkarības deklarācijas 9. punkta iztulkošanā būtu ņēmusi vērā šos normatīvos aktus, tad uzskatu, ka tā izdarītu tieši tādu pašu secinājumu, kāds atspoguļots šajās atsevišķajās domās. Tādējādi nevaru piekrist Satversmes tiesas viedoklim, ka Neatkarības deklarācijas 9. punkts sašaurina Miera līguma saistošo spēku vai ka tas neregulē Latvijas un Krievijas valsts robežu.

Līdz ar to sašaurināta Neatkarības deklarācijas 9. punkta interpretācija neatbilst Latvijas konsekventai praksei nacionālajās tiesībās, kur uzsvērtā 1920. gada Miera līguma spēkā esamība pilnībā.

9. Satversmes tiesa uzskata, ka patiesībā E. Levits paudis šādu viedokli: no Neatkarības deklarācijas 9. punkta izriet Latvijas un Krievijas savstarpējo attiecību noregulējums – kamēr deklarācijas 9. punkts nav atcelts, Latvija visas līgumattiecības ar Krieviju var veidot vienīgi tā, ka jaunākie līgumi nav pretrunā ar 1920. gada Miera līgumu (*sk. Sprieduma 66.4. punktu*). Tiesa norāda uz 1969. gada Vīnes konvenciju par līgumtiesībām, kas pieļauj jaunu līgumu slēgšanu, un uzsver, ka Miera līgums ir „parasts līgums” un tāpēc ir iespējams slēgt jaunu līgumu, un secina, ka Neatkarības deklarācijas 9.punkts šajā kontekstā Latviju neierobežo. Pēc Satversmes tiesas ieskata, E. Levita viedokļa apstiprināšanai būtu nepieciešamas skaidras norādes par likumdevēja mērķi, kuras tiesai tā arī nav izdevies atrast (*sk. Sprieduma 66.5.punktu*).

9.1. Nevaru piekrist Satversmes tiesas interpretācijai. E. Levits savā komentārā sakarā ar Neatkarības deklarāciju nepasaka neko vairāk par to, kas izriet no valsts nepārtrauktības doktrīnas, un nebūt neizslēdz jaunu līgumu slēgšanas iespējamību kā tādu. No E. Levita komentāra izriet trīs secinājumi:

pirmkārt, 1920. gada Miera līgums ir spēkā pilnā apmērā un kā tāds ietverts Neatkarības deklarācijas 9. punktā;

otrkārt, slēdzot jaunus līgumus ar Krieviju, ir jākonstatē to atbilstība joprojām spēkā esošajam 1920. gada Miera līgumam un,

treškārt, slēdzot jaunu robežlīgumu, ir jāpārliciecinās, ka abas puses to slēdz labā ticībā kā spēkā esošā Miera līguma 3. panta grozījumu.

Attiecībā uz pirmo secinājumu E. Levita un tiesas uzskats atšķiras tikai daļā par Neatkarības deklarācijas 9. punkta tvērumu, jo kopumā tiesa piekrīt līguma spēkā

esamībai (sk. *Sprieduma 54. punktu*). Otrais E. Levita secinājums norāda, ka Latvijai ir pienākums rūpēties par savu starptautisko saistību godprātīgu pildīšanu. Tādējādi, pirms tiek uzņemtas jaunas līgumsaistības, pēc iespējas ir jāņem vērā jau esošās līgumsaistības. Šis ir vispārzināms starptautisko tiesību normu konflikta risināšanas mehānisms, kas attiecināms uz starptautiskajām līgumtiesībām, kuras veido arī Satversmes 68. panta saturu (sk: *Fragmentation of International Law. United Nations International Law Commission, Report on the work of its fifty-sixth session, 3 May to 4 June and 5 July to 6 August 2005, General Assembly Official Records, Fifty-ninth session, Supplement No. 10, A/59/10, p. 301*). Trešais secinājums viedokļu atšķirības ziņā ir izšķirošs, jo tieši šajā kontekstā šī viedokļu atšķirība noved pie atšķirīgiem rezumējumiem. Saskaņā ar E. Levita viedokli ir jānodrošina, lai sekojošie līgumi nebūtu pretrunā ar 1920. gada Miera līgumu. Iespējamās pretrunas valstis novērš, ja tās savstarpēji vienojas par to, ka spēkā esošajos līgumos nepieciešams izdarīt grozījumus. Tādējādi Latvijai, ievērojot pašreizējās līgumsaistības, bija jāvienojas ar Krieviju par Miera līguma grozījumiem attiecībā uz Abrenes un tai piegulošo pagastu statusu un piederību. Tas ir starptautisko līgumtiesību jautājums, bet kopsakarā ar 1990. gada 4. maija Neatkarības deklarāciju un Satversmes 68. panta pirmo daļu, kas, pēc Satversmes tiesas ieskata, aptver arī 1969. gada Vīnes līgumtiesību konvencijas normas, tas kļūst arī par valsts konstitucionālo tiesību jautājumu.

9.2. Visbeidzot Satversmes tiesa, atsaucoties tikai uz viena deputāta –Rolanda Rikarda izteikumiem 1992.gadā notikušajās debatēs par Abrenes deklarāciju, secina, ka Abrenes jautājums tika aktualizēts tikai 1992. gadā (sk. *Sprieduma 66.5. punktu*).

Nevaru piekrist šim Satversmes tiesas secinājumam. Deklarācijas pieņemšana 1992. gadā liecina nevis par jautājuma aktualizāciju, bet par atkārtotu valsts pozīcijas paušanu. Valstij, kas uztur savu prasību par valstiskuma turpināšanos, ir pienākums to darīt konsekventi [*Case concerning certain phosphate lands in Nauru (Nauru v. Australia), Preliminary objections, International Court of Justice 26 June 1992, paras 31 – 38*]. Ja valsts to nedara vai arī skaidri atsakās no valstiskuma nepārtrauktības prasības, tad tā savas prasījuma tiesības zaudē. Attiecībā uz Abrenes deklarācijas pieņemšanu jānorāda, ka tā nav pretrunā ar Neatkarības deklarācijas 9. punktu. Abrenes deklarācija apliecina to, ka Latvija joprojām uztur prasību par savām tiesībām uz Abrenes teritoriju. Tādējādi Augstākā padome, pieņemot šo deklarāciju, apstiprināja, ka,

lai gan neatkarība ir atjaunota, Latvijas prasība par *de facto* teritorijas atjaunošanu pilnā apmērā joprojām ir spēkā.

Neatkarības deklarācijas 9. punktā ietvertais mandāts, kas ietver visu Miera līgumu un apstiprina nepārtrauktību, nozīmē, ka Latvija var grozīt Miera līgumā noteiktās robežas, neskarot nepārtrauktību. Tādējādi Latvijai, ja tā nodod teritoriju Krievijai, ir jābūt pārliecinātai par to, ka otra puse, respektīvi, Krievija, šo tiesisko situāciju vērtē identiski, t.i., ka ar Robežlīgumu Latvija nodod un Krievija pieņem *de iure* Abrenes apvidu, vai arī abām pusēm ir skaidri jānorāda uz atšķirīgajām pozīcijām Latvijas nepārtrauktības kontekstā.

10. Satversmes tiesa secina, ka Miera līgums, izņemot tā 3. pantu, joprojām ir spēkā atbilstoši no jauna noslēgtajam Robežlīgumam. Latvija ir atdevusi Abrenes teritoriju un tai piegulošos apgabalus līdz ar šā līguma spēkā stāšanos (*sk. Sprieduma 54. punktu*).

10.1. Ņemot vērā to, ka Neatkarības deklarācija ietver atsauci uz Miera līgumu un tā spēkā esamību attiecībā ar Krieviju, Satversmes tiesai Robežlīguma kontekstā bija jāvērtē, vai Saeima, pieņemot Pilnvarojuma likumu un Ratifikācijas likumu, ir nodrošinājusi to, ka uzskats par Miera līguma spēkā esamību tiek saglabāts. Tas nozīmē, ka bija jānoskaidro, vai Krievija ir piekritusi Latvijas pozīcijai vai arī ka Latvija ir adekvāti parūpējusies par to, ka pušu atšķirīgie viedokļi paliek spēkā. Līdz ar to Satversmes tiesai, secinot, ka Ratifikācijas likums kopumā ir pieņemts, ievērojot Satversmes 68. panta pirmās daļas prasības (*sk. Sprieduma 54. punktu*), bija jāizvērtē arī Ratifikācijas likuma atbilstība Neatkarības deklarācijas 9.punktam.

Neatkarības deklarācijas 9. punktā ir konstitucionāla norma, kas tajā ietverto mandātu formulē imperatīvi un ar konkrētu saturu. Tā nav vēlamība vai politisks uzstādījums. Ja Latvijas valsts nevar sasniegt (īstenot) Neatkarības deklarācijas 9. punktā nosprausto mērķi, tad ir jāpieņem jauna konstitucionālā norma, kas šo mērķi atceltu vai grozītu.

10.2. Vispārēji akceptēts kā paražu tiesības ir tas, ka teritoriālās izmaiņas attiecas uz līgumos noteiktajām robežām, bet citādi līgumu režīms paliek nemainīgs. Atteikšanās ir brīvprātīga teritorijas pamešana, bet atdošana ir saprotama kā atteikšanās ar zināmu

piespiešanos (*Encyclopedia of Public International Law*, pp. 830 – 831). Satversmes tiesa ir izvēlējusies Spriedumā runāt par Abrenes apvidus atdošanu, nevis par atteikšanos no tā.

Divpusēja līguma gadījumā jo īpaši ir būtiski tas, ka abas līgumslēdzējas puses ir vienisprātis par līguma objektu un mērķi, kā arī turpmākajām sekām. Tiesības pārņemt noteiktu teritoriju kā suverēnam var tikt piešķirtas ar līgumu starp devēju un pieņēmēju, ja pieņēmējs piekrīt pārņemšanai saskaņā ar līgumu un līgums paredz tiesisku pamatu suverenitātei. Faktiska nodošana nav nepieciešama, ja pieņēmējs jau pārvalda attiecīgo teritoriju. Tomēr par nodošanas datumu ir nosakāms datums, ar kuru līgums stājas spēkā (*sk.: Brownlie I. Principles of Public International Law. 6th edition. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 128*). Teritorijas nodošana var notikt, paredzot teritoriju apmaiņu, kompensāciju vai arī labprātīgu teritorijas atdošanu bez papildu nosacījumiem. Attiecīgās teritorijas nodošanas veida izvēle, ciktāl tā atbilst konstitucionālajām normām, ir politiski, nevis juridiski vērtējams jautājums.

10.3. Latvijas pienākums paust savu pozīciju izriet kā no valstiskuma nepārtrauktības prasības starptautiskajās tiesībās, tā arī no Neatkarības deklarācijas, kas nepārtrauktības doktrīnu konstitucionāli nostiprina attiecībā ar Krieviju. Tātad, ja tiek slēgts līgums, kas ir saistīts ar nepārtrauktības jautājumu, tad Latvijas pozīcijai ir jābūt skaidri formulētai attiecīgajā līgumā vai ratifikācijas procesā. Tāds pozīcijas formulējums nav nepieciešams gadījumos, ja tiek slēgts līgums, kurš nav saistīts ar Miera līguma nosacījumiem.

No lietas materiāliem izriet, ka Ārlietu ministrijas delegācija ievērojusi Neatkarības deklarācijas mandātu un sarunas uzsākusi, vadoties no Miera līguma. Satversmes tiesai nav jāvērtē sarunas, kuras nevar regulēt ar starptautisko tiesību palīdzību, tomēr sekojošās līguma slēgšanas fāzes ir pakļautas starptautisko tiesību nosacījumiem. Kad un vai valsts piekritīs būt saistīta ar līgumu – ir nacionālo institūciju un konstitūcijas noteikts jautājums (*sk.: Encyclopedia of Public International Law. Published under the auspices of the Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Rudolf Bernhardt ed. Volume 4, pp. 933 – 934*).

Pieņemot, ka puses tomēr saglabāja atšķirīgus viedokļus par Latvijas nepārtrauktību, Robežlīgumu varēja slēgt, izdarot interpretatīvo deklarāciju. Kā norādījis E. Levits: „Pieņemot, ka līgums nesatur skaidrus un viennozīmīgus noteikumus, kas *expressis verbis* noteiktu, ka Latvija atsakās no tai atdalītās teritorijas, tad tas ir pieejams (dažādai) interpretācijai. [...] no Latvijas konstitucionālo tiesību viedokļa būtu svarīgi, ka tas tiktu interpretēts tā, ka tas neskartu Satversmes 3. pantu. Tādā gadījumā, pirmkārt, atkristu nepieciešamība šī līguma ratifikācijas likumu nodot tautas nobalsošanai, otrkārt, līgums pragmatiski atļautu juridiski nodrošināt faktiski jau ilgstoši pastāvošo robežu un politiski deaktivizēt šo jautājumu, taču, treškārt, teritoriālā jautājuma galīgais noregulējums paliktu tiesiski atvērts, līdz to kādreiz varbūt varētu galīgi atrisināt plašāka izlīguma kontekstā” (*Levits E. Piezīmes par Satversmes 3. pantu, lietas materiālu 6. sējuma 207. lpp.*). E. Levits uzskata, ka šādu interpretāciju var panākt ar interpretatīvās deklarācijas palīdzību pie līguma parakstīšanas vai, vēlākais, ratifikācijas.

Līdzīgu viedokli puda I.Ziemele, īpaši akcentējot pušu atšķirīgo viedokli par Miera līguma spēkā esamību: „Latvijas puse uzskata, ka līgums ir spēkā. Krievijas puses nostājas varianti ir šādi: (1) tā noraida jebkādu Miera līguma ‘iejaukšanu’ robežu līguma slēgšanas procesā, jo robežas līgums ir tehnisks. [...] (2) Tā neatzīst Miera līguma spēkā esamību, jo uzskata, ka Latvija iestājās brīvprātīgi PSRS, un slēdz valsts robežas līgumu, kas arī noteiks abu valstu teritoriālo suverenitāti un noņems jebkādas teritoriālās prasības no dienas kārtības” (*profesores Inetas Ziemeles 2005. gada 14. marta atzinums Ministru kabinetam sakarā ar Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu parakstīšanu un ratifikāciju, lietas materiālu 6. sējuma 215. lpp.*). Tādējādi Robežlīguma slēgšana, kuras laikā Latvija nepauž savu izpratni par šā līguma priekšmetu un mērķiem, varētu dot pamatu Krievijai uzskatīt, ka Latvija ir jauna valsts (*Paparinskis M. Maisot tiesisko „spageti bļodu” // Jurista Vārds, Nr. 5, 30.01.2007., 37. lpp.*).

Manuprāt, šo trūkumu zināmā mērā kompensē Spriedums. Satversmes tiesa kā Latvijas augstākā tiesu varas institūcija juridiski ir izvērtējusi visus nepieciešamos faktus un pamatojusi Latvijas valsts viedokli par 1940. gada notikumiem un Latvijas valsts nepārtrauktību, kā arī to, ka nepārtrauktību neietekmē robežu grozījumi. Satversmes tiesas spriedumā ietvertā interpretācija ir obligāta Latvijas valstij (*sk. Satversmes tiesas likuma 32. pantu*). Šī interpretācija *prima facie* nav obligāta citām valstīm. Taču jāņem vērā lūk kas: ja Satversmes tiesa ir interpretējusi kādu starptautisko līgumu vai vērtējusi

tā satversmību, tad Latvijas valsts šo līgumu var piemērot un iztulkot tikai tādā veidā, kā to darījusi Satversmes tiesa. Līdz ar to Satversmes tiesas viedoklis ir juridiski saistošs un pēdējais Latvijas valsts viedoklis par konkrētu starptautisko līgumu, un tas apstiprina Miera līguma spēkā esamību.

Tādējādi Satversmes tiesas spriedums, kas pieņemts, vērtējot starptautiska līguma satversmību, pauž Latvijas valsts izpratni par šo līgumu, kas top zināma starptautiskajai kopienai un citām līguma slēdzējām pusēm, un tādējādi ir ievēroti labticīgas līgumu slēgšanas principi.

10.4. 2005. gada 26. aprīlī Latvija pievienoja Robežlīgumam vienpusēju interpretatīvo deklarāciju. Tā kā Krievija šo deklarāciju noraidīja, valdība virzīja pieņemšanai pilnvarojuma likumu, kurš paredz: „Pamatojoties uz Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991. gada 21. augustā pieņemto Latvijas Republikas konstitucionālo likumu „Par Latvijas Republikas valstisko statusu”, kā arī ņemot vērā starptautiski atzīto Latvijas Republikas valstisko nepārtrauktību, pilnvarot Ministru kabinetu parakstīt 1997. gada 7. augustā parafēto Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līguma projektu par Latvijas un Krievijas valsts robežu.”

Var piekrist uzskatam, ka līdz ar atsauci uz Konstitucionālo likumu ir nodrošināta Latvijas nepārtrauktības prasība. To apliecina arī Ministru prezidenta un Valsts prezidentes izteikumi Saeimas debatēs un starptautiskā reakcija. Komentējot Pilnvarojuma likumu, Ministru prezidents A. Kalvītis teica, ka Latvija „pieņemot likumu, maina formu, bet ne saturu” (*sk. LTV raidījumu „Kas notiek Latvijā?” 17.01.2007*). Satversmes tiesa citē Valsts prezidentes 2007. gada 1. februāra runu (*sk. Sprieduma 34.3. punktu*), kurā viņa norāda uz starptautiskās sabiedrības atkārtotu atbalstu Latvijas valsts nepārtrauktības prasībai. „Mūsu nepārtrauktība nav atkarīga no Krievijas gribas to atzīt vai neatzīt. Turklāt arī Krievija atzina Latviju kā neatkarīgu valsti, tieši pamatojoties uz Konstitucionālo likumu, kas savukārt balstās uz tiesiskās pārmantojamības principu” (*Latvijas Valsts prezidentes V. E. Vairas Viķes-Freibergas runa Saeimas debatēs par Latvijas – Krievijas robežlīgumu 2007. gada 1. februārī Saeimas namā // Latvija – Krievija – X. Zinātniski pētnieciskie raksti, 2007, Nr. 1(12), 9. – 7.; 11. lpp.*).

Tādējādi var secināt: nav nekāda pamata argumentiem, ka Latvija jebkad būtu izvirzījusi teritoriālas pretenzijas Krievijai. Valsts nevar izvirzīt teritoriālas pretenzijas attiecībā uz teritoriju, kas *de iure* ir tās sastāvdaļa.

Satversmes tiesa citē I. Ziemeļi, kas norādīja, ka „Saeimā apspriežamais lēmuma projekts par pilnvarojuma sniegšanu valdībai parakstīt sagatavoto Latvijas un Krievijas līguma projektu par robežu ir pietiekami korekts gan no starptautisko tiesību, gan Satversmes viedokļa, ja amatpersonas un Saeima turpina un neatkāpjas no līdz šim pārstāvētās Latvijas pozīcijas visos ar robežlīgumu tieši vai netieši saistītajos jautājumos” (sk. *Sprieduma 68.4. punktu*). Tādu pašu viedokli izteicis arī M. Paparinskis: „Šāda atsauce neietekmē iespējamo kolīziju ar Satversmi un neatkarības deklarāciju, tādēļ var darboties, tikai pieņemot par premisu Robežlīguma atbilstību Satversmei” (*Paparinskis M. Maisot tiesisko „spageti bļodu” // Jurista Vārds, Nr. 5, 30.01.2007., 31. lpp.*). Taču Satversmes tiesa nevērtē, vai Saeima nav atkāpusies no līdz šim pārstāvētās pozīcijas.

Tātad Satversmes tiesai bija jāvērtē, vai Ratifikācijas likumā ir ievērota Latvijas pozīcija, kas tika pausta līdz Pilnvarojuma likuma pieņemšanai.

11. Lai izvērtētu Pieteikuma iesniedzēju apstrīdēto Ratifikācijas likuma 1. panta vārdu un līdz ar to arī Robežlīguma atbilstību Neatkarības deklarācijas 9. punktam, tiesai bija jāizvērtē, vai šajos aktos ir nodrošināta nepārtrauktības prasība.

Tiesa vispār neanalizē Robežlīguma atbilstību Neatkarības deklarācijas 9. punktam un nepārtrauktības doktrīnai. Robežlīguma interpretācija jāveic, ņemot vērā 1969. gada Vīnes konvencijas par līgumtiesībām 3. nodaļā minētās metodes, t.i., līgums jāinterpretē labā ticībā saskaņā ar terminu parasto nozīmi attiecīgā kontekstā un ņemot vērā līguma objektu un mērķi. Līguma sagatavošanas darbi var kalpot kā papildu līdzeklis interpretācijai. Ja no Robežlīguma skaidri neizriet Neatkarības deklarācijas 9. punkta īstenošana, tad jāanalizē Ratifikācijas likums vai citi Latvijas amatpersonu paziņojumi sakarā ar Robežlīguma ratifikāciju.

Piemērojot gramatisko metodi, jāsecina, ka Robežlīgums nesatur norādes uz valsts nepārtrauktību. No līguma teksta nav noprotams, ka puses šajā jautājumā būtu panākušas vienošanos. Piemērojot konteksta metodi, jāsecina, ka Satversmes tiesas rīcībā nebija citu saistībā ar līgumu divpusēji vai vienpusēji pieņemtu dokumentu, kas

apstiprinātu, ka šāda vienošanās ir panākta. Tieši pretēji, kā secina Satversmes tiesa debatēs gan Saeimā, gan Krievijas Federācijas Valsts domē ir atrodamas nepārprotamas atsauces uz to, ka puses Robežlīgumu traktātā kā 1944. gada robežas legalizēšanu (*sk. Sprieduma 73. punktu*). Šādu interpretāciju Satversmes tiesa neatbalstīja (*sk. Sprieduma 78. punktu*).

Satversmes tiesa, analizējot Ratifikācijas likumu un tajā ietvertu atsauci uz EDSO principu, norāda uz Neatkarības deklarācijas 9. punktā minēto pienākumu Latvijas valstij attiecībā ar Krieviju rīkoties tādējādi, lai netiktu apdraudēta Latvijas Republikas nepārtrauktība (*sk. Sprieduma 78.1. punktu*). Taču tiesa tālāk neattīsta šo argumentu, aprobežojoties tikai ar atbilstības izvērtēšanu Satversmes 68. panta pirmajam teikumam. Piekrītu, ka Robežlīguma slēgšana kā tāda neapdraud Latvijas nepārtrauktības prasību, taču deklarācijas 9. punkts uzliek papildus pienākumus Latvijai attiecībā ar Krieviju. Tādējādi uzskatu, ka Ratifikācijas likums bez norādēm uz valsts nepārtrauktību nepilda Neatkarības deklarācijas 9. punktā noteikto mandātu. Tādējādi Satversmes tiesai apstrīdēto normu vajadzēja atzīt par neatbilstošu Neatkarības deklarācijas 9. punktam.

Nemot vērā iepriekšminētos argumentus, lai novērstu pretrunu starp starptautiskajām saistībām, kuras Latvija uzņēmusies, un Neatkarības deklarāciju, Latvijas valstij *de lege ferenda* konstitucionāla ranga normā būtu jānorāda, ka Latvijas un Krievijas attiecības regulē vēl joprojām spēkā esošais Miera līgums un jaunais Robežlīgums.

12. Kaut arī kopumā piekrītu Satversmes tiesas secinājumiem attiecībā uz Satversmes 3. panta interpretāciju, es vēlētos paust bažas par to, vai Satversmes tiesa ir pilnībā izmantojusi visus pieejamos avotus un novērsusi jebkādas šaubas par tā saturu.

Visupirms vēlētos uzsvērt, ka Satversmes tiesas Spriedumā es neatradu vairākus būtiskus viedokļus par Satversmes 3. panta tvērumu.

Pirmkārt, Balduins fon Disterlo 1923. gadā publicētajā Satversmes apskatā ir rakstījis: „Tautas nobalsošanai jānotiek [,] kad Saeima grozījusi Satversmes 1., 2., 3. vai 6. pantu, t.i., pamatnoteikumus par Latvijas valdīšanas formu un suverēno varu, par valsts teritoriju vai par Saeimas vēlēšanu principiem” (*Disterlo B. Juridiskas piezīmes pie Latvijas Republikas Satversmes // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1923, Nr.7, 10. lpp.*).

Otrkārt, Pauls Šimans 1930. gadā tapušajā Satversmes komentārā vācu valodā ir rakstījis: „Referendums obligāti izsludināms par tādiem parlamenta likumiem, kuri paredz grozījumus Satversmes 1., 2., 3. vai 6. pantā, t.i., maina valsts iekārtu, tautas suverenitāti, robežas vai vispārīgo, vienlīdzīgo, tiešo un proporcionālo vēlēšanu tiesības” (*Šimans P. Latvijas Satversmes astoņi gadi // Šimans P. Eiropas problēma. Rīga: Vaga, 1999, 41. lpp.*).

Treškārt, Kārlis Dišlers 1930. gadā izdotajā Latvijas konstitucionālo tiesību mācību grāmatā rakstījis: „Jau Latvijas Republikas Satversmes pieņemšanas laikā (1922. g. 15. februārī) Latvijas robežas bij juridiski noteiktas starptautiskos līgumos un pa daļai jau arī novilkta dabā, tā kā L. Rep. Satversmes 3. pantā pilnīgi pamatoti varēja ierakstīt: „Latvijas valsts teritoriju starptautiskos līgumos noteiktās robežās sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale”. Grozīt šo satversmes pantu var ne citādi, kā tautas nobalsošanas ceļā” (*Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis, 1930, 77. lpp.*).

Tādējādi Satversmes 3. pants atsaucas uz pastāvošajām Latvijas valsts robežām un konkrētiem starptautiskajiem līgumiem, kas 1922. gadā ietvēra arī 1920. gada Miera līgumu. Tāpat minētie juristi neko neraksta par „jauniegūtajām teritorijām” un to, ka Satversmes 3. pants nenoteiktu visu Latvijas valsts teritoriju.

Satversmes tiesa Spriedumā nav nedz pieminējusi šos viedokļus, nedz arī atspēkojusi tos. Šis fakts rada šaubas par to, vai tiesai izdevies noskaidrot nepārprotamo Satversmes sapulces deputātu gribu attiecībā uz Satversmes 3. panta tvērumu.

Rīgā 2007. gada 5. decembrī

Satversmes tiesas tiesnese

Kristīne Krūma